

26.51x37.36	1	עמוד 12	הארץ - כותרת	03/02/2013	35575033-1
מכון חרו - 29450					

סימני מצוקה
 רופאים בבתי החולים
 עוברים הכשרה
 לאיתור קורבנות
 התעללות בקטינים
 במשפחה
 דן אבן

סימני מצוקה

התעללות בקטינים במשפחה לא תמיד קלה לזיהוי. בימים אלה מכשירים רופאים שיהיו אחראים לאתר את הקורבנות בבתי החולים

דן אבן

יטוד סביר להתעללות בקטינים, חובה החלה על כל בוגר, לרבות ובייחוד לעובדי מערכת הבריאות. במקרים המפורטים - חשד לעבירת מין, התעללות, הזנחה או תקיפה שגרמה לחבלה - ניתן לדווח לפי קיד סעד או למשטרה.

האם גם במקרה של א' המתאר התעללות נפשית יש חובת דיווח? פרידמן: "במקרה של חשד לה' תעללות נפשית, כשהרופא רואה שהורי הילדה מבינים את הבעיה, ויש עם מי לעבור, אין חובת דיווח. עם זאת, יש לבצע מעקב ולברוק שחל שיפור בהפרעות השינה שמהן סבלה. לא תמיד רופאים בקהילה מסוגלים לבצע מעקב כזה. לכן, גם במקרה שכזה הייתי מציעה להתיעץ לפחות עם פקידת סעד".

במכון חרו, שמטרתו להכשיר אנשי מקצוע ולבצע מחקר בתחום התעללות בילדים, עורכים ביימים אלה בשיתוף משרד הבריאות קורס להכשרת 24 רופאים מבי תי חולים ברחבי הארץ כנאמנים שיהיו אחראים במוסדותיהם לרכז את האבחון והטיפול במקרים שיש בהם חשד להתעללות. זהו הקורס השני, לאחר קורס קודם שהסמך 18 רופאים במאוס 2009, ולדברי מנכ"ל המכון רופ' אשר בן אריה, המשמש גם ראש הפקולטה לעבודה סוציאלית באוניברסיטה העברית, "בסוף הקורס הנוכחי יהיו לנו 42 רופאים כמעט בכל התלבוטות לגבי התעללות יהיה בנמצא מומחה שניתן להיוועץ בו".

במסגרת הקורס הארצי לטיפול בילדים הקרויה Child Abuse Pediatric, ואיגוד רופאי הילדים האמריקאי הכיר ב-191 רופאי ילדים כמומחים בנושא. גם כמכון חרו מתכננים לקדם במיר עצה המרעית של ההסתדרות הרפואית התמותה על מסוג זה. לאחרונה חוזקו במכון חרו קנים מקצועיים, ובתוכנית ראשוני נה מסוגה נחשפו 180 סטודנטים לעבודה סוציאלית ממכללת ספיר ואוניברסיטת בראיילן, לתרחישי שים של אבחון מצבי התעללות

א' היא בת יחידה להוריה, אני שים משכילים ועובדים. היא תל-מידה מצטיינת בבית הספר, ובאה עם הוריה לרופא לאחר הפרעת שינה מתמשכת. בשיחה מבחין הרופא כי הוריה של א' מציבים לה דרישות גבוהות. "הכנת כפר שיעורי בית?", מפצירה בה האם בטון תוקפני בעודם במרפאה, "איזה ציון השגת במתמטיקה?", תוהה האב בקול. לרופא מתחוויר לפתע כי ייתכן שהמקור להפרעת השינה הוא הלחץ שבו היא נמצאת בשל התנהגות הוריה, הפוגעת גם בכישורים החברתיים.

לתרחיש שכזה נחשפו לאחרונה רופאים מרחבי הארץ שהוכשרו לאתר מצבים של התעללות בקטינים בתוך המשפחה. "המצב ממחיש התעללות רגשית שאיננה מוכוונת", מסבירה אביטל פרידמן, מנכ"ל סוציאלית במקצועה, רכזת פרויקט סימולציה במכון חרו, המקדם עם משרד הבריאות איתור נפגעי התעללות במוסדות רפואיים. "המטרה של ההורים במי קרה הזה טובה, לשפר את הישגי הילדה בעתיד, אולם הם לא ערים לכך שסדר היום שהם מכתבים לה משפיע עליה לרעה, וצריך להראות להם את הקשר בין הלחץ שהם מפעילים והביטויים הפיזיולוגיים שלו אצל הילדה".

בסימולציות שנערכו לאחרונה במסגרת המרכז הארצי לטיפול בילדים רפואיות הפועל במרכז הרפואי שיבא, שבו משמשת פרידמן גם רכזת תחום רווחה, נחשפו הרופאים לסיפורי התעללות נוספים, מובהקים וקשים בהרבה. למשל, במקרה אחד הוצב לפני הרוי פא אב שהביא את בתו לטיפול בשל שבר בכתף, לכאורה לאחר ש"נפלה בשיעור ספורט". בניקור קילל האב את בתו והפטייר לעברה "למה את מבזבזת את יום העבודה שלי?", "הלוואי שלא היית חיה" ו"מטומטמת!". בתרחיש, המבוסס על חוויה אמיתית שתיעד רופא ישראלי, נדרש הרופא המשתתף להרגיע את ההורה, להרחיקו מהמקום ולדווח על החשד כי הבת היא קורבן התעללות במשפחה.

סעיף 368' לחוק העונשין קובע חובת דיווח על חשד בעל

איתור קטינים נפגעי אלימות במשפחה במערכת הבריאות

דיווחים מבתי החולים בשנת 2011

דיווחים בשנת 2011

מקור: דו"ח המחלקה לטיפול באלימות במשפחה ותקיפה מינית במשרד הבריאות, ינואר 2013

כ"שכני הבכור היה בן שלוש, הוא שפך בטעות קפה על פניו והבה לנו אותו עם כוויות בפנים לחדר המיון. כשאחד הרופאים במיון החל לתחקר אותי ואת אשתי מה קרה, והייתי אז סמנכ"ל המועצה לשלום הילד, אשתי כעסה על הסיטואציה, אז הסברתי לה שאין מה להיעלב מהתחקור. זוהי חובתם של רופאים לברר את נסיבות הפגיעה".

בהכשרות לומדים הרופאים כיצד לפנות אל ההורים כשמתעוררות שאלות לגבי פגיעה של ילד. "צריך לאמן את הרופא לא להפנות האשמות ישירות כלפי ההורים אלא לברר מה קרה. הכי גרוע זה רופא שידווח על כל שבר שנתקל בו כהתעללות בילדים או לחלופין שיחשוד ולא ידווח. צריך לאפיין את השבר, לברוק את מבנה הכווייה, לראות ממה יכלו להיגרם, מהם הסימנים המזהים, והדרך הכי טובה להכשירו לכך היא סימולציה", מסביר בן אריה.

בור, האם הם רגועים, אמפתיים או הופכים לתוקפנים".

בביור חשדות להתעללות בקטינים במערכת הבריאות, צריך לברוק אם הפגיעה בילד מכוונת או שמא מדובר במכה שקיבל באי קראי, משימה קשה בייחוד בילדים קטנים ותינוקות. לאחרונה פורסם בתקשורת, על התאומים בני ארבעה חודשים שאושפזו בינואר 2012 במרכז הרפואי שיבא עם פגיעות בגולגולת ואחד מהם נפיטר בדצמבר 2012 הואשם אביהם בהריגה, לאחר שנאספו ראיות המעלות חשד להתעללות וטלטול התינוקות בחוזקה עד ליצירת שטפי דם וחבלות. האב מכחיש את האשמות וטוען כי לא התעלל בילדיו.

לדברי בן אריה, "עקרונית, לא כל מקרה של ילד שמגיע עם שבר ברגל הוא נפגע התעללות, אולם כיום ידוע יותר כיצד לאבחן ולתחקר את הנפגע והוריו". לדבריו,

קשים בתוך המשפחה. בימים אלה מתוכננת הכשרות נוספות באוניברסיטה העברית לסטודנטיים לרפואת שיניים, העשויים אף הם להיחשף לילדים שהם קורבנות התעללות ובהמשך גם לסטודנטים לרפואה. "לסימולציות אין תחליף בהרצאות פרונטליות", אומר בן אריה, "סימולציה מאפשרת להתנסות במצבים שהרצאה תיאורטית לא מאפשרת, החל מאמא החשודה שפגעה בילד וצריך לתחקר אותה, ועד לאב שחרד מכך שבנו עבר התעללות בבית ספר וצריך לסייע לו בהתמודדות".

תגובות הסטודנטים לסימולציות אינן פשוטות, כפי שמעידים במכון חרו. "החשיפה לסימולציה עוצמתית מאוד מבחינה רגשית וגם מאיימת", אומרת פרידמן, "אך סוף התהליך מעניין למשתתפים שיכולים לבחון כיצד הם מגיבים למצבי קיצון, מהי שפת הגוף שלהם, מה הם משרדים בדי"

פרופ' בן אריה: "צריך לאמן את הרופא לא להפנות האשמות ישירות כלפי ההורים. הכי גרוע זה רופא שידווח על כל שבר שנתקל בו כהתעללות בילדים או לחלופין שיחשוד ולא ידווח"

בתוך חמש שנים: עלייה פי 3.4 בדיווח מקופות החולים על ילדים שעברו התעללות

צפויים להיפתח ארבעה מרכזים נוספים בצפון ובדרום. בשנה הקרובה צפוי להתחיל פילוט ליישום שניסח צוות בין-משרדי, להעברת מידע בין משרדי הממשלה לגבי קטינים במצוקה, "תוכנית וינטר", כדי לאתר בזמן מצבים המגבירים את הסיכון לקיטינים, לרבות חקיקת חוק העברת מידע בין משרדים. לפי הנתונים שהובאו בפני הוועדה שניסחה את ההמלצות, בשש השנים האחרונות נרצחו בישראל 30 קטינים על ידי קרובי משפחה, מרביתם בגילים אפס עד ארבע.

דווקא קטן המספר ל-819 דיווחים. בשנה זו גם דיווחו בתי החולים על 2,180 מקרי חשד להתעללות במשפחה, נתון יציב בשנתיים האחרונות. כן דווח בטיפת חלב על 536 קטינים החשודים שעברו התעללות, עלייה של 32% משנה קודמת (406 דיווחים).

ברומה למרכזים שהוקמו בשנים האחרונות לבדיקות פיזיות של נשים קורבנות אונס, הוקמו בישראל שני מרכזים לבדיקות קטינים שיש חשד שעברו התעללות מינית ופיזית, במרכז הרפואי שיבא ובירושלם, באחריות משרד הרווחה. עד סוף 2013

נתוני משרד הבריאות, שמרכזות ד"ר זהר סהר מהמחלקה לטיפול באלימות במשפחה ותקיפה מינית בשירות הארצי לעבודה סוציאלית במשרד, מצביעים על עלייה בעשור החולף בדיווחים על התעללות בקרב ילדים. בשנת 2005 החלו בקופות החולים להעביר ביר מידע למשרד הבריאות על איתור נפגעי אלימות במשפחה. באותה שנה הועברו דיווחים על 279 נפגעי אלימות מארבע הקופות, והמספר גדל ל-302 בשנת 2006, 397 בשנת 2007, 533 בשנת 2008, 832 בשנת 2009 ו-969 בשנת 2010. בשנת 2011

הדמיה במרכז לסימולציות רפואיות בתל השומר. בארה"ב אבחון של התעללות בילדים הוכר כהתמחות רפואית נפרדת. צילום: איתמר כהן